

Az unitárius ifjuság szerepe a többi keresztény ifjuság soraiban.

— Konferencia-beszéd Budapesten. —

Olyan napokat élünk, amelyekben egy világ haldoklik szemünk láttára és egy új világ születik meg kezünk között. Azt hiszem, ezt a tételt az ifjuság soraiban nem igen kell hangsúlyoznom. Legfeljebb azok rázzák tagadólag fejüket erre a megállapításra, akiknek érdekük, igen nagy érdekük a multak eredményeinek minél további fenntartása. S viszont az is igaz, hogy mi, az új nemzedék vagyunk azok, akik a valóságnál jobban siettetjük az új világ születését, mert hiszen nekünk szintén érdekünk, igen nagy érdekünk a multnak rombadőlése. „Der Wunsch ist der Vater des Gedankens“ — mondja a német közmondás s valóban ez mindkét félre, öregekre és fiatalokra egyaránt ráillik. Közben a világtörténelem kereke forog a maga kiszabott, vagy jobban mondva a maga lehető lassúsága szerint s mi, bármily türelmetlenek vagyunk is, nem tehetünk egyebet, mint háborogva vagy lecsendesedve, forradalmi tűzben vagy megfontolt nyugalommal hallgatjuk az óra percegését. Az idő nem siet és nem késik, csak mi emberek szeretnénk sietni vagy végérvényesen lekésni, aszerint, amint testi-lelki érdekünk, testi-lelki felépítésünk kívánja.

Mi ifju nemzedék, természetesen sietni szeretnénk s ki veheti ezt tőlünk rossz néven. Hiszen látjuk a távolban az ígélet földjét, de annak kapuját százfejú sárkány őrzi s ezt a száz fejet nehezebb lesz levágni, mint Heraklesnek a maga szörnyetegét. *A mai nemzedék lelkét azonos célok, azonos törekvések töltik be bármely nemzetnek és bármely felekezetnek a fia legyen is.* Innen van az a csodálatos összhangja az ifjuságnak, amelyen csak csodálkozhatik az a kor, amely mögöttünk van. Ugyanis az internacionálisnak és felekezeteken felülinek mondta magát, de még csak távolról sem tudta megközelíteni azt az internacionalizmust és azt az interconfesionalizmust, amelyet a nemzeti és vallásos gondolatban újjászületett

vagy újjászületni kívánó ifjuság máris megvalósított. Ez a shaw-i paradoxonnak is beváló látszólagos ellenmondás majdnem úgy hangzik, mint az az irónikusan emlegetett másik: „csukja be az ajtót, hogy nyitva legyen“ s mégis ez a paradoxon a legnagyobb valósága a mai időknek. Ezt mi, mai nemzedék, érezzük s hogy ez hogyan lehetséges, azt akarom ma éppen megmagyarázni, vagyis a homályos ösztönös érzést a tudat világába, az észnek reflektorfényébe állítani.

Mi magyarok és keresztények vagyunk s a keresztényeknek is egy bizonyos szeletét alkotjuk, amelyet unitárius névvel szokás megjelölni. Eléggké kis szelet így önmagában véve s mégis mint a tenger cseppje, tükrözzük az egész óceánt. Azonban minden természetből vett kép, ha az embervilágra alkalmazzuk, hiányos marad s éppen így ez is. Mert a tenger cseppjei mind azonosak egymással, míg az embervilág, bármennyire is igyekszünk kollektív képet mutatni, különösen manapság, mindig egyénekből áll, olyan egyénekből, akik nem egymás mellé helyezkednek nagy egyformaságukban, hanem *egymás fölé*. Az unitárius gondolat az emberi értékek ranglétráján elég magasán áll, a benne résztvevő, a beleszületett egyének sokszor észre sem veszik s így a vele összefüggő magaslatot sokszor nem is tudják kellőképpen képviselni. De ez nem változtat azon a kötelességen, hogy az egyének meg kell találnia az útát közösségének eszmevilágához s így a közös gondolatot méltóképpen kell képviselnie.

Magyar unitárius ifjuság! Két fáklyát adott a kezedbe az Isten. Az egyik fáklya az ifjuságé s ez ott van minden fiatalember s fiatal leány kezében, aki a huszadik század sötétjében új világosságot akar gyújtani s a másik a te saját fáklyád, amellyel a közös fényt te fokozni akarod. Igen, mert az unitárius ember olyan anyagból van gyúrva, hogy *mindig elégedetlen az általános eredményekkel s mindig többet akar, mindent jobban akar, mint a körülötte forgólódók*. Aki erre nem törekszik, az nem is unitárius, bár az anyakönyve úgy van kiállítva.

Milyen tüzet gyújtott fel az a fáklya, amely a mai fiatalok kezében van? Ez a kérdés, amelyre ha pontos feleletet tudunk adni, akkor megvizsgálhatjuk azt is, hogy a magyar unitárius ifjuságnak micsoda fénnel kell még az új tüzhöz hozzájárulni. A feleletet — ma már abban a helyzetben vagyok — megadhatjuk. Az európai if-

juság a nemzet és a vallásosság gondolatának lett fáklyahordozójává. (A többi világrészek ifjuságát kívül hagyom, mivel az ő történelmük fejlődése s e fejlődés fázisa elütő az egységes európai fejlődéstől.) Már most nézzük meg, hogy e két eszme körül hogy állunk; mik az eredmények s mik a hiányok.

1. *A nemzet eszméje.* Lássuk először azt az érzést, amely a mi földi életünknek az alapja, mert hiszen mi nem egyedek vagyunk elsősorban, hanem egy nagy közösségnek a tagjai, egy nagy közösségnek a származékai s ez a közösség rányomja bélyegét egyéni életünkre is. Az az embertömeg, amelybe minden egyes beleszületik, egyrészt vérségi, másrészt szellemi kapcsolatokkal van összefűzve. A vérségi kapocs a fajt, a szellemi kapocs a nemzetet alkotja. Az államhatároknak egyik fogalomhoz sincs semmi közük. A magyar fajt alkotják azok, akik a magyar vérséget több-kevesebb tisztasággal képviselik, a magyar nemzethez pedig mindazok, akik elsősorban a magyar kultúrából s annak legfontosabb megnyilvánulásából: a magyar nyelvből táplálják érzés és gondolatvilágukat. A nemzet és faj nem fedik egymást, mert pl. a magyar nemzethez tartozhatnak, mint ahogy nagy számmal tartoznak is más vérségű, más faju egyedek is. És ez így van ősidők óta.

A nemzeti érzés (vagy röviden nevezzük nacionalizmus) értelméről, mibenlétéről a különböző koroknak más a nézetük. Már többször fölfejtettem, egyrészt azt, hogy a történelemben *két különböző kortípus váltogatja egymást*, másrészt arra is rámutattam, hogy e történelmi váltógazdaság mélyén az van elrejtve, hogy az ember *mit, vagy kit tart legfőbb értékének, legfőbb ideáljának*: az anyagot vagy a szellemet, vagy világosabban szólva az Aranybálványt, vagy az Istent. A nemzeti érzés is két alakban nyilvánul meg az emberiség életében s a kétféle megnyilvánulás mögött szintén az a végső értékelés van elrejtve, hogy mit tartok Isten felől. Láthatjuk, hogy minden, de minden emberi probléma, így a nacionalizmusé is végeredményben a vallásba torkollik, még ha nem is vesszük észre mindennapi szemmel.

Az ujkori ember a földön a földet kereste s az általa nyujtott vagy nyujtható előnyöket, jólétet igyekezett magáévá tenni. Az ujkori ember számára nincs nagyobb értelmetlenség, mint a földöntúli, végső igazságokat keresni. Mit keresgéljünk a csillagos egekben, mikor élvezhetjük itt a föld ezer szépségét. Az egyénnek eze-

ket kell megszereznie s ehhez hozzásegít a tudomány, különösen a természettudomány s a rajta épülő találmányok. De nemcsak az egyes kiváltságos egyének, hanem a közösség, illetve az öntudatlan közösségnek öntudatos vezetői is arra törekcsenek, hogy az alájuk rendelt tömegek boldoguljanak, gazdagodjanak s létrejön az ujkori eudaimonisztikus nemzetgazdaságtan vagy ha úgy tetszik erkölcsan alapelve: a legtöbb jót a lehető legnagyobb tömegeknek. S mivel ezt a pusztá földmivelés nem tudja megadni, azért megindul idegen területek elfoglalása, a kolonizálás, a gyarmatok kizsákmányolása s ezáltal a hazai tömegek életszintjének emelése. A földmivelés az ott-honi területeken alábbhagy s lassan a népesség iparos és kereskedő jellegű lesz. Az ujkori nemzet eszménye az arany szolgálata: a merkantilizmus.

Az ujkori nemzet, a merkantil nemzet nemzeti érzése a közös jólét, a közös önzés, a közös ragadozás, a közös kizsákmányolás érzése. Ennek örök eszménye minél több aranyat gyűjteni a bankok pincéibe és az egyéni safe-ekbe. Eszményének végrehajtó eszköze az idegen népek elnyomása, tudatlanságban tartása, durva kihasználása, szóval *a hatalom, az erőszak.* Ennek az ujkori eszménynek nem egyformán hódolt minden európai nemzet. Különösen a földet szerető népek voltak alkalmatlanok a merkantilizmusra. Míg azok a népek, amelyek vagy a külső kényszer, vagy a lelki elrendezés folytán erre az új világnézetre hajlamosak voltak, azok gyorsan beletalálták magukat az új világba s ők lettek az elmúlt három évszázadnak vezető nemzetei. Külső kényszer folytán lett a merkantilizmus egyik fő zászlóvivője a zsidó nemzet, amely Kr. u. 70 körül történt szétszóratása után földdel többé nem rendelkezett. Belső hajlam nyilvánult meg az angol népben, amikor a középkor egyik legjelentéktelenebb nemzete egyszerre a világhatalom csúcsára emelkedett s a zsidó néppel kezét fogva az egész újkornak filozófiai, szellemi és anyagi vezetője lett. A latin népek elég jól megállták a helyüket az újkorban is, kivéve a spanyolokat, akik a legközépkoribb érületű nép egész Európában. A germánok közül a németek azok, akik legjobban ragaszkodnak a földhöz s ezért náluk maradt fenn legtovább a germán középkor. Ők voltak különben is a középkor vezető nemzete s úgy látszik, hogy megint erre a helyre pályáznak, habár egyelőre kissé félszegen. De ez valószínűleg ujkori történetük roppant félszégeinek a hagyatéka,

amelyet nem tudnak elég hamar levetni. Újkori szereplésük Bismarck és II. Vilmos körül játszódik le, amikor a Nyugatot akarták utánozni, de mivel ehhez semmi tehetségük nem volt, Európa állandó hahotája, majd fogcsikorgatása, végül a szörnyű világháború kísérték lépteiket.

A mi kis magyar népünk rettentő szerencsétlennek érezte magát az újkorban és egészen joggal. A magyar nép földműves nép és szörnyen ügyetlen a merkantil tevékenységben. Kivételt csak a rokon fajú, de mégis más természetű kúnok és székelyek alkotnak. Az ősi magyar fajta szerelmese a földnek, de azontúl aztán csak még az ipar érdeklí valamennyire. A kereskedést magyarok közt mindig más fajták üzték: bulgárok (izmaeliták), zsidók, görögök. Viszont kún és székely területeken maguk a kúnok és a székelyek. Éppen ezért a magyar fajta az újkor eszmevilágában, az újkor állami és társadalmi berendezkedésében egy szörnyen szánalmas, nagyon esendő, halni induló, mások által könnyen elnyomható és kizsákmányolható fajta volt. S ezt a nagy igazságot egy geniális asszony: Mária Terézia fedezte fel. A középkori társadalmi berendezkedés eltörlése végzetes hatással volt a magyarságra. A magyar természetnek legjobban megfelelő törvényalkotás egy francia származású magyar királynak a műve, s ez Nagy Lajos ősiség törvénye. Amikor ez 1848-ban megszűnt s a földön is a merkantil szellem lett urrá, akkor a magyarság alól kihúzták a talajt, a magyar nemzeti érzést a merkantilizmus aranyimádatának csizmájába akarták szorítani, de ez sehogy sem ment. A mi magyarunk inkább meztelen lábbal járt, de az új eszmevilágba beleilleszkedni nem tudott.

Azt hiszem, már nem sokat kell magyarázgatnom az újkori nacionalizmus mibenlétét. Láthatjuk az angol s különösen az amerikai aranyimádaton s azon a gögön, mely az arany birtokában magát különbnek képzei. Ez az újkori nacionalizmus imperialista jellegű, mert az aranszerzéshez nagy területek kellene, pusztán a saját földjéből egy nemzet se tud aranyat teremteni, legfeljebb csak az életét tudja fenntartani. S mert imperialista, állandóan militarista is. Ezért komikus, mikor újkori gondolkodású emberek (valószínűleg csak porhintés céljából) pacifizmusról beszélnek. A legszörnyűbb háborukat mindig az Aranyborju felé fordult népek vívják, vagy vívatják más balek népekkel, mert nekik van szükségük új területekre, amelyeket kizsákmányolhatnak. Az Isten felé fordult korokban

is vannak háboruk, de azok csak kisdud tornák ahhoz képest, amit az aranyimádó, életet élvező népek vívatnak a kizsákmányolás lehetőségeiért.

Szóval a kapitalista nacionalizmusnak semmi köze sincs az igazi szellemi jellegű és lelki értelmű nacionalizmushoz, amely napjainkban van ébredőben, de csak ébredőben, mert még igazi tiszta mivoltában egyáltalán sehol sem valósult meg. De ez nem is lehet, mert még nagyon közel vagyunk a kapitalizmus korához, még nagyon fertőzi ez a levegőt s így az újjáébredő új nacionalizmus is rengeteg félreértést, a multból hozott sok fölösleges terhet, sok fél-szeg elméletet, át nem gondolt kivihetetlen elméleti sallangot hordoz magán. Mint ez minden új világ születésekor történni szokott.

Milyen lesz az új nacionalizmus a maga kitisztult formájában? Erre végső eredményben a vallásban nekünk, unitáriusoknak pedig az evangéliumban kell megkeresnünk a feleletet. S itt az unitárius ifjúságnak egészen sajátos mondanivalói vannak. Igen, mert nekünk nem lehet más vezérünk ezen a téren csak Jézus. Minket csak örök-kévaló eszmék elégíthetnek ki, vagyis a végleges megoldások. A korszerű eszmékben van sok igazság, de van bennük ugyananyi tévedés is. Minket a korszerű nem köthet le csak azért, mert korszerű. Minket kötelez az abszolút igazság keresésének örökkévaló unitárius kötelessége. Mi csak *az abszolút igazság* előtt tudunk meghajolni.

Az új nacionalizmus első és legfontosabb vonása az, hogy tömegmozgalomként fog megnyilvánulni. A kapitalista nacionalizmus nem is igazi nemzeti mozgalom, mert nem a nép érzésvilágából nő ki, hanem néhány gazdag ember, vagy egy-egy meggazdagodni kívánó osztály, vagy egy nagy gyarmatsorban élő nemzetet kihasználó kisebb nemzet önzéséből. Vagyis mindig egy kisebbség érzése a nagy többség rovására. Ezzel szemben az új nacionalizmus a nagy többségek felemelkedését és érvényesülését fogja zászlajára írni s éppen ezért emberesebb és világotátfogóbb lesz. Az egyetemes emberiség, amely senkitől sem akarja elvitatni a nemzeti érzés jogosultságát, ez a vonás sokkal internationalisabbá teszi az új nacionalizmust, mint amilyen a kapitalista nemzetköziség volt. Mert amíg a kapitalizmus csak egy kis érdekkörnek a nemzetköziségét ápolta s jól vigyázott arra, hogy éppen saját uralmának biztosítására a „divide et impera“ elv alapján a népeket egymás ellen uszítsa, addig *az új népi erők csak önmagukkal lesznek elfoglalva, önmaguk*

életének, szellemi javainak kitermelésével és felélésével. S habár jól tudjuk, hogy az örök béke csak a krisztusi lelkek nagy vágya és tiszta eszménye s míg emberi törekvések lesznek, addig háboruk is lesznek, mégis mondhatjuk és hihetjük, hogy az új nacionalizmus kifelé irányuló törekvései sokkal csendesebbek lesznek s a kapitalista korok militarizmusával összehasonlítva, a földön aránylag nagyobb béke fog uralkodni s ha nem is valósul meg a Pax Aeterna, de legalább érvényesülni fog a Treuga Dei.

Az új nacionalizmus el fogja ismerni minden ember jogát ahhoz, hogy saját anyanyelvén beszéljen s a maga szellemi javait megbecsülhesse. Mint ahogy ez így is volt nálunk az egész középkorban el egészen 1848-ig. Az új egyetemesség, az új, oekomenikus nacionalizmus ismét ezen az úton fog járni s nem fog milliókat kényszer alatt tartani s arra birni (amire egyébként úgy is lehetetlen az embert rávenni), hogy ne a saját nyelvén imádkozzon Istenéhez s ne a maga Istentől megszabott individuális nemzeti formájában élje ki az életét.

Az új nacionalizmus természetsszerűleg el fog fordulni a merkantilizmusnak mai formájától s ez a harmadik vonása. Ez következik abból, hogy minden új törekvés szembefordul a multtal, amely kifejlődésének legfőbb akadálya volt. Innen van az, hogy valami nagy romantikus érzelemhullám veszi körül a parasztot a mai ifjuság lelkében. Százak és ezrek vannak, akik valami *olthatatlan vágyat éreznek a földhöz kötött élet után*. S ha ez a vágy valóssággá már aligha válhatik a mai nemzedék életében, de mégis ez az összes ifjusági problémák, különösen az elhelyezkedés problémájának egyik fő megoldási lehetősége.

(Folytatjuk.)

Dr. Iván László.

Szertartások és vallási szokások az unitárius egyházban.

10-ik közlemény.

A pap fizetése vidékek szerint változott. A Homoród két mellékén, a Küküllőn túl levő ekklákban 12 kalangyából egész, kevesebből felét a papnak, a napszámos három napi munkát, özvegy három sing kendervásznat fizet a Nyikó és Gagy vize mellett húsz kalangyából egész, kevesebből fél képét, szegény, de jószágos másfél véka búzát, három véka zabot; kézimunkás három napszámot. Cinterem haszna papé és mesteré. Bérhordáskor egyik egyházi, később a gondnok volt köteles jelen lenni és bírálja meg, ha méltó-e elvéltre vagy nem. A bérek bevitelére egy nap rendeltessék s ha két nap alatt be nem vinné, büntetessék egy forintra s a bért is adja meg.

A mestert a pap fizette, de amellett a mesternek szabad volt a tanulókkal alamizsnát (sabbatháliát) gyűjtetni, „de szorosan ne erigálják, annyival is inkább veréssel“, hanem amikor lehet, a gyermekek is vigyenek egy tojást vagy valamit. Versadásért — a gyermek versben vagy énekelve (kántálás) adta elé a kérést — fizetést ne vegyenek. Ha lakodalmat decantálnak, annak harmadát vehették. A névnap salutatások el voltak tiltva (1721 derzsi zsinat). A mestereknek tiltva volt, hogy tanítványaikat parasztmunkára, mezei robotra, marhák gondozására használják (3 forint büntetés).

Sokszor sok panasz hangzott el a curátorok, egyháziak ellen, mert a kepe nem folyt be. Esztendőről-esztendőre restancia maradt. „A pap és mester atyafiak adósságaikat köteleztetnek vagy elengedni, vagy sűrű átkokat hallani.“

Szokás volt némely helyen, hogy papnak, mesternek szántsának, vessenek a bér pótlására. „Akinek zabja nincsen, rozssal, alakorral, törökbúzával, haricskával, vagy musttal a bor földén, fizessék ki“ (1764 Cons.). Kepelés előtt a búzát bevinni senkinek sem